

УДК 681.5

СИТУАЦІЙНІ ЦЕНТРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В РЕГІОНАХ

О.О. Кряжич

приватний підприємець

e-mail: economconsult@gmail.com

Трансформація політичних та економічних відносин в Україні обумовлює об'єктивну необхідність системного дослідження регіональної економіки, аналізу недоліків та протиріч, які існують між центром та регіонами у різноманітних сферах економіки та управління. Ці протиріччя гальмують економічний механізм взаємодії між регіонами та центром, не дозволяють ефективно застосовувати антикризові заходи для покращення економічної ситуації в окремих регіонах. Саме тому слід підняти питання про впровадження в практику управління регіонами України ситуаційних центрів, як систем підтримки прийняття рішень для вирішення складних завдань.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності та підходів до використання ситуаційних центрів як інструменту підтримки економічної політики в регіонах.

Стратегія економічного та соціального розвитку України на 2004-2015 рр. назвала основні пріоритети на шляху євроінтеграції з зазначенням необхідності вироблення та реалізації такої моделі взаємовідносин з регіонами й управління ними, яка б відповідала формату співпраці «центр-регіони» – загальновизнаному у практиці Європи [1].

Визначені Стратегією завдання розвитку регіонів можливо виконати лише при застосуванні сучасних інформаційних технологій на базі ситуаційних центрів задля зміни підходів до подання інформації особам, які приймають управлінські рішення на будь-яких щаблях управління окремого регіону.

Ситуаційний центр (СЦ) – програмно-технічний комплекс, призначений для формування варіантів планово-управлінських рішень відповідальними працівниками апарату управління галуззю на етапах індивідуального та колективного прийняття рішень; інформаційного обслуговування колективного розгляду виробничо-господарських ситуацій з метою вироблення найбільш обґрунтованих рішень; оперативної доставки прийнятих рішень на робочі місця виконавців [2].

Практика застосування ситуаційних центрів для підтримки економічної політики з регіонального розвитку в Україні не використовується, на відміну від Росії, де у багатьох округах та регіонах існують ситуаційні центри для прийняття управлінських рішень. Хоча, слід підкреслити, що в Україні існує великий досвід з розробки ситуаційних центрів, починаючи з розробок В.М. Глушкова у 1962 р. і закінчуючи сучасними розробками Інституту проблем математичних систем НАН України під керівництвом доктора технічних наук, професора, члена-кореспондента НАНУ А.О. Морозова.

Відсутність ситуаційних центрів та у більшості випадків одноосібне прийняття рішень головами обласних адміністрацій в Україні на даному етапі розвитку державного управління, призводить до ускладнень проведення єдиної політики соціально-економічних перетворень, гальмує формування загальнодержавного ринку товарів і послуг, збільшує загрозу регіональної кризи, дезінтеграцію національної економіки.

Одна з головних проблем сучасного управління на регіональному рівні в Україні полягає в тому, що зростає документообіг та розширюється коло існуючих проблем, а разом з ними і навантаження на регіональних керівників. Але замість використання сучасних технологій, країна йде більш «легким» шляхом – збільшення кількості чиновницького апарату. Такий підхід лише ускладнює структуру управління, гальмує процес прийняття рішень та робить більшість рішень формальними, адже ефективне рішення вимагає змістовного аналізу та системного підходу для його прийняття. В умовах

нестачі часу відносна самостійність регіональних керівників може привести до вагомих стратегічних помилок. У цьому випадку можливості ситуаційного центру дозволяють підвищити ефективність роботи, скорочуючи витрати часу на прийняття рішень.

При побудові регіональних СЦ слід виходити з того, що основним пріоритетним завданням регіональної економічної політики є забезпечення подальшого розвитку потенціалу регіонів. Завдання держави – у кожному регіоні створити умови для формування сучасного виробничого комплексу, здатного до розвитку та забезпечення внутрішніх потреб, нарощування обсягів виробництва продукції та послуг на основі найбільш повного використання вітчизняного виробничого потенціалу [1].

Технічні ресурси ситуаційного центру допомагають більш глибоко розібратися в будь-якій проблемі. Представницька група співробітників протягом однієї-двох годин за певними методиками здатна провести стратегічну нараду за важливими питаннями, що стоять перед регіоном. Проте слід зазначити, що СЦ не надає керівнику регіону рішення «натиском» однієї кнопки. Ситуаційний центр дозволяє керівнику отримати структуровану інформацію для швидкого та більш зваженого прийняття рішення. А для цього СЦ повинен містити в собі методологію, технології, організаційно-штатну побудову й навчання регіональних керівників та службовців інформаційно-аналітичної роботи. Особлива увага при цьому повинна приділятися проблемі формалізації та синтезу знань експертів, які працюватимуть за допомогою СЦ. Адже саме вони повинні створити системно-цілісну модель регіону з урахуванням впливу внутрішніх і зовнішніх факторів.

Сьогодні проблемами соціально-економічного стану та розвитку регіону систематично займаються Державний комітет статистики України, головні управління статистики в регіонах, деякі наукові установи, регіональні та центральні органи державного управління (адміністрації). Кожен з них створює свій портрет регіону, але через особливості даних інститутів створені ними моделі істотно відрізняються. Наприклад, призначенням моделі «Регіон – статистика» є зведення та систематизація даних про соціально-економічні процеси в регіоні. Дана модель лише приблизно описує регіон, і це пояснюється тим, що з поля зору статистики часто випадає ряд істотних характеристик регіону. Крім того, далеко не вся регіональна статистика доступна для широкого використання, і поява інформації про події може затримуватися майже до року.

Модель «Регіон – наука» звичайно будується на основі нормативних теорій та даних моделі «Регіон – статистика». Ця модель прямого впливу на розвиток регіону не здійснює. Розроблені рекомендації адресуються адміністраціям для використання при прийнятті управлінських рішень. Сильною стороною такої моделі є її системність, а слабкою – зайва абстрактність, недовраховання обмежень статистики.

Модель «Регіон – адміністрація» найбільш близька до оригіналу, тому що спирається на знання оперативної ситуації і працює у реальному часі. Дана модель може використовувати рекомендації моделі «Регіон – наука», багато в чому користується можливостями моделі «Регіон – статистика», але через ряд недоліків зазначених моделей часто працює автономно, має власні аналітичні центри та інформаційні канали, залучає до роботи фахівців з різних сфер регіону. Головним недоліком цієї моделі є те, що вона не завжди може вірно розставити акценти щодо перспективних та поточних рішень [3].

Проте зазначені моделі абстрактні і мають один загальний головний недолік – вони не враховують, що регіон є складною функціональною системою з вхідними і вихідними показниками (рис. 1).

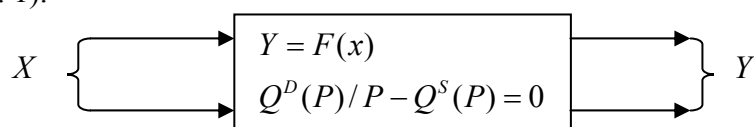

Рис. 1. Регіон як складна функціональна система

Сутність представлення регіону як складною функціональної системи полягає у наступному:

- рівняння $Q^D(P)/P - Q^S(P) = 0$ визначає взаємодію функцій сукупного попиту $Q^D(P)$ (номінального валового регіонального продукту - ВРП) та сукупної пропозиції $Q^S(P)$ (реального ВРП) для досягнення загальної макроекономічної рівноваги;

- зазначене рівняння є макрофункцією системи регіону F , яке є кількісним виразом основної мети регіону і залежить від управляючого впливу вектора вхідних параметрів та забезпечує досягнення впливу на вектор вихідних параметрів і може бути виражена як $Y = F(x)$.

Параметрами в зазначеній системі можуть виступати інфляція, номінальний і реальний ВРП, валова додана вартість, випуск продукції, попит та пропозиція на працю, навіть тіньовий ВРП та тіньова заробітна плата. Комбінація цих, а також інших параметрів може надавати суттєвий вплив на будь-яке управлінське рішення в регіоні, а це, в свою чергу, вказує на необхідність застосування системного підходу при прийнятті управлінських рішень на рівні регіону.

Це однозначно складні комбінації, проте їх аналіз можливий за допомогою впровадження моніторингу регіональних ситуацій і регіональних проблем на базі СЦ, як інформаційно-аналітичної бази регіональної і національної політики. Під моніторингом тут слід розуміти спеціально організовану і постійно діючу систему обміну інформації між регіональним СЦ та точками обміну інформації в адміністративних одиницях регіону (рис. 2).

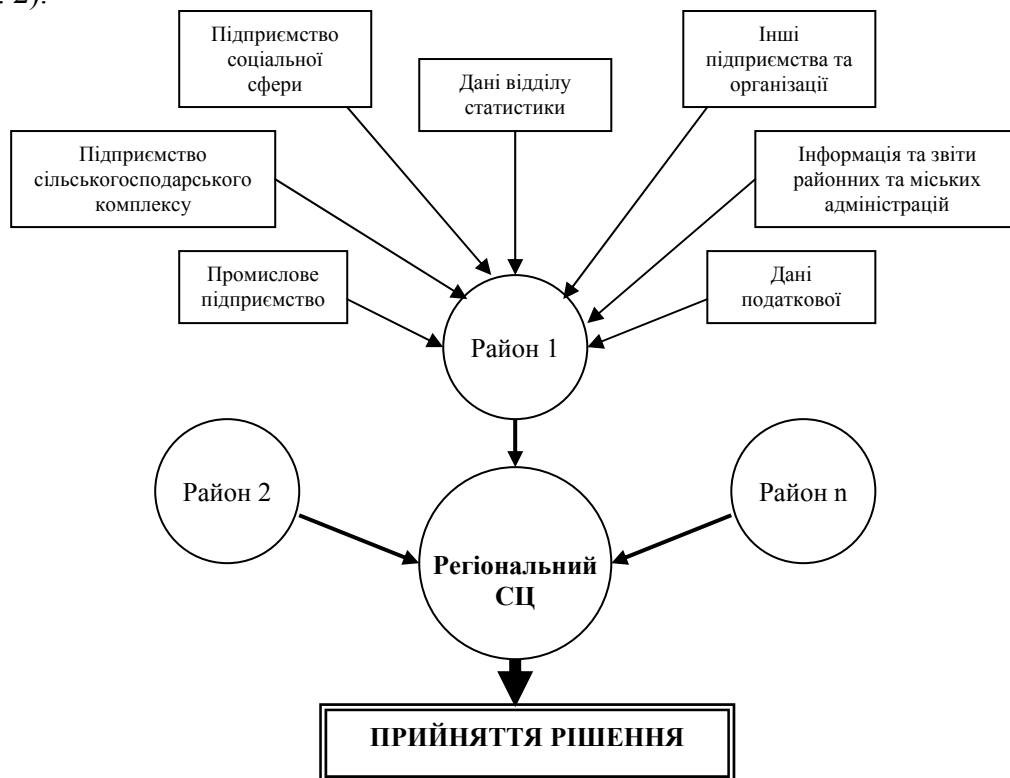

Рис. 2. Схема обміну інформацією з регіональним СЦ

Слід зазначити, що зараз прийняття рішень на базі регіону, району, міста, здебільшого відбувається лише на основі статистичних даних, які не в повній мірі і часто неточно, відбивають реальний стан справ. Саме тому слід не просто організувати збір інформації та її систематизацію на базі технологій СЦ, а й проводити дослідження впливу

рішень, що приймаються, на основі коефіцієнту стану функціональної системи регіону по відношенню досягнення мети.

Коефіцієнт стану системи по відношенню до досягнення мети є важливим показником з точки зору прийняття рішення про обсяг засобів, які необхідні для реалізації відповідного напрямку, тобто - для зміни структури цілей управління [4].

Ідеальний стан системи приймається за 1, а повна відсутність задоволення потреб регіону – за 0. Коефіцієнт стану системи буде показувати в долях одиниці, наскільки регіон, як складна функціональна система буде далекою від ідеалу при прийнятті рішення за даним напрямом. Критерій управління (F) можна задати як цільову функцію:

$$F = \sum_{j=1}^n (k_j - k_j^u)^2 \rightarrow \min ,$$

де n – кількість досліджуваних параметрів, які суттєво впливають на реалізацію прийнятого рішення,

k_j^u – коефіцієнт відносної важливості підцілей у ідеальному варіанті,

k_j – коефіцієнт підцілей, які є пріоритетними за рішенням, що приймається.

Для визначення структури важливих підцілей, виконання яких в процесі прийняття рішень наближає регіон до ідеального, можна розділити всі соціально-економічні цілі, як благополучні, середні і неблагополучні. Для інтегрованої оцінки можна у цьому випадку використати індекс людського розвитку за методикою ООН.

Як висновки можна зазначити, що проблема використання ситуаційних центрів в практиці управління для підтримки економічної політики в регіонах є надзвичайно актуальною для України. На сьогоднішній день уже в десятках регіонів Росії в органах управління використовують технологію ситуаційних центрів. Поступово це стає цілою культурою прийняття рішень. Саме тому й в Україні до даного процесу варто підходити більш еволюційно. Досвід показує, що якщо звичайну нараду структурувати і перевести на технології СЦ, то буквально через дві-три наради приходить розуміння достоїнств нових технологій.

У підсумку можна зазначити основні питання, які можна вирішити при застосуванні СЦ в практиці регіонального управління:

- уніфікація різноманітної інформації, яка дозволить чітко відстежувати соціально-економічне становище регіонів;
- створення єдиної інформаційної бази даних регіональних економічних та соціальних показників і об'єднання в ній результатів усіх статистичних спостережень;
- підвищення взаємодії системи органів державної влади, державної статистики, місцевого самоврядування, інших юридичних осіб;
- вдосконалення схем координації дій органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств та організацій регіону з питань соціально-економічного розвитку регіонів;
- підвищення ефективності прийняття рішень на всіх щаблях управління регіоном.

Література

1. Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки. Указ Президента України від 28 квітня 2004 року №493.
2. Морозов А.О., Кузьменко Г.Є. Шлях від АСУП до ситуаційних центрів//Математичні машини і системи – 2008 - №3 – С. 82-107.
3. Уманець Т. Інформаційно-аналітична база регіонального управління: сучасний стан та перспективи розвитку//Економіка України – 2007 - №8 – С.39-45.
4. Лисенко Ю., Сергєєва Л. Структура цілей управління регіоном// Економіка України – 2004 - №5 – С.37-43.